

Іван Зозуля
Правда про колгоспи

... Гей, гей, у колгоспі, у ярмі,
Під совєтським караулом у тюрмі...
(з неопублікованої пісні українських колгоспників)

Українським
Селянам і Селянкам —

жертвам московсько-большевицького терору і

Вам, що томитесь у большевицькій колгоспній неволі, позбавлені змоги вимовити слова правди про неї і вимовити слова правди про неї і вигукнути слова прокляття на адресу своїх катів-поневолювачів так, щоб ті слова почув байдужий до Вашої долі культурний світ...

Присвячую

22 січня 1948 р.

На чужині.

Автор

Правда про колгоспи

Зміст

Розділ I

Шлях до колгоспів

1. Облудні большевицькі гасла про землю та волю для селянства
2. За що боролись?
3. З комунами большевикам не пощастило
4. Але без колгоспів большевики як риба без води
5. “Добровільна” колективізація

Розділ II

У колгоспному ярмі

6. “Земля і воля” не на словах, а на ділі
7. Советська держава працює “за пляном”
8. І колгоспи мусять працювати за пляном
9. Хто очолює колгоспи
10. Перша заповідь колгоспу
11. Трудодні, трудодні
12. Нужда та праця
13. І проте ще й податок дай

14. “Зробити колгоспи большевицькими, а колгоспників заможними”

15. Селяни шукають порятунку

Розділ I

Шлях до колгоспів

На кожному окремому етапі соціалістичного будівництва партія мусить виявляти потрібну гнучкість.

(З науки большевизму)

Облудні большевицькі гасла про землю та волю для селянства.

Стара трухлява царсько-поміщицька Росія упала під ударами світової війни 1914–1917 рр. Немає чого і говорити, що цей “велетень на глиняних ногах” вижив сам себе і смерть його була настільки натуральною, на скільки й потрібною мільіонам людей, що томились у національній і соціальній неволі.

Але розвалом царської Росії скористалися большевики.

— “Земля і воля селянам, фабрики робітникам!” — вигукували агітатори.

Як можна встояти проти таких принад? Як можна не піти за ними?

“Це ж про нас люди дбають. Це ж нам, селянам буде належити вся земля”, — міркував селянин, а інший починав голосно підтакувати.

“Це я нам, робітникам, будуть належати фабрики”, — говорив робітник, а інший ліз із на трибуну та починав те саме твердити.

“Хай живе міжнародня пролетарська революція! Пролетарі усіх країн, єднайтеся!” — ще голосніше вигукували большевики.

“Це ж справді наші вожді кличуть нас за собою”, — говорив робітник, уявляючи собі, що завтра він стане господарем фабрики і ще дужче запалювався “революційним” вогнем. Він не передбачав, що настане час, коли за десятихвилинне запізнення з явкою до праці на фабрику йому доведеться сидіти в советській тюрмі або платити добрий штраф чи відбувати примусову працю.

“Це ж про нас, пролетарів, говорять товариші комуністи”, — міркував селянин, не знаючи, що за марксистсько-большевицькою теорією селяни не є пролетарі, а дрібна буржуазія, яка, зрештою, повинна бути знищена нарівні з великою буржуазією (банкірами, фабрикантами та магнатами-поміщиками).

Що не день, то все більше входили в свою ролю агітаторів комуністи-большевики, обіцяючи трудящим всілякі права та привілеї, аби тільки селяни й робітники пішли за ними та допомогли їм міцно сісти на всеросійський престол, що звільнився після зречення царя.

“Грабуй награвоване! Смерть буржуям — ворогам працюючих!” — заохочували робітників та селян до розбишацьких вчинків большевицькі агітатори.

В родині — не без виродка: знаходились людя, що охоче йшли на такі заклики, бо грабунки та вбивства людей для багатьох з них були знайомою справою. Це й зрозуміло, бо, захопивши владу в свої руки більшовики в першу чергу звільнили з тюрем карних злочинців.

Де-які з наших українських навіть хазяйновитих хліборобів, що перемішані були тоді з представниками інших національностей Росії у спільних окопах, хоч підсвідомо й розуміли неможливість здійснення щедрих большевицьких обіцянок, але під впливом занархизованої солдацької маси потяглись за принадними гаслами розділу землі. Серед них, що правда, було чимало малоземельних і безземельних селян: отже вони не могли байдуже даватись, як пани, поміщики, палець об палець на вдаривши, діставали великі зиски від землі, рясно политої кров'ю їх предків, що боролися її від наскоків та грабунків з боку “добрих” сусідів.

Але большевицькі політикани знали, що роблять і вони знали, що пообіцяти — це не обов'язково значить дати. Нарешті можна й дати, але маючи в своїх руках владу та особливо такий її орган як ЧеКа (пізніше ГПУ та НКВД) можна буде й назад відібрати.

Знали це большевики та, на жаль не знали наші селяни і через те далеко неодностайно підтримали тодішній свій провід — Українську Центральну Раду. Не знали вони, що одним з основних своїх завдань навіть обов'язків Українська Центральна Рада ставила задоволення пекучих, справді законних, потреб безземельних та малоземельних селян. До речі залишати земельні скарби українського народу в руках чужих (московських та польських) або зрусифікованих поміщиків було б небезпечно для самого існування молодій Українській Державі. Тільки здійснювати на практиці складне земельне питання намічено було по-державницькому, а не по-грабіжницько-большевицькому.

А тим часом большевицькі обіцянки зробили своє діло. І, коли большевицька згряя, так звана червона ґвардія, посунула з московщини наводити свої “порядки” в нашій хаті, українські селяни, хоч і не приєднались до неї, але ж і не виступили одностайно зі зброєю на захист своєї рідної землі. Це й дало змогу большевикам завоювати собі владу, яку пізніше годі вже було українцям своїми силами повалити.

За що боролись ?

Але говорячи устами ніби робітничо-селянського уряду і діючи ніби в інтересах робітників та селян большевицька партія насправді мала на увазі виключно інтереси своєї партії, свого большевицького режиму.

Як же ж зробити так, щоб і вовк був ситий і вівці цілі? Як зробити так, щоб колишня поміщицька земля давала врожаї не селянам, а большевицькій державі, і разом з тим, щоб селяни були задоволені большевицьким режимом та підтримували його?

Хитро-мудрі большевицькі вожді не завагались дати відповідь і на це питання. Вони справді передали частину поміщицької землі селянам; але, по-перше, то була тільки незначна частина так званих нетрудових земель, по-друге, то були землі найменш родючі та найменш придатні для хліборобства: на тобі, мовляв, небоже, що мені негоже. Лише де-не-де в селянські руки попали невеличкі шматочки доброї поміщицької землі. Більше того, не маючи сили на початку освоїти відібрані у поміщиків маєтки, большевики частину колишньої поміщицької землі передали в розпорядження селянам лише тимчасово на орендних засадах.

Але разом й з цією орендованою землею селяни дістали трошки тільки більше, як дірочку від бубличка.

А де ж поділась решта так званих нетрудових земель. Маєтки, що мали багату землю та в яких заціліли в часи революції будівлі й господарчий реманент, большевики перетворили на свої господарства (радгоспи).

“Прийшла та сама Христя, тільки в іншому намисті”, — згадував тоді дехто стару народну приказку. От тоді то селяни, що неситим оком віками поглядали на поміщицьку землю, а тепер своїми півдохлими шкапами орали малопродатні колишні панські шматки землі, знову засмутилися. Бо на ліпшій частині маєтку чим раз вільніше й ширше розсідався радгосп і було боязко, що от-от він розсядеться так, що зовсім подавить інші дрібні господарства.

Але небезпека прийшла з іншого боку, з якого селяни її ніколи й не сподівались.

Передо всім селяни мусіли познайомитися з так званими “ножицями”. Це явище властиве тільки нездоровому або недоладному господарству. Суть його в тім, що існує величезна невідповідність між цінами на сільсько-господарські продукти з одного боку і цінами на продукти промисловости — з другого. У той період ціни на сільськогосподарські продукти були такі низькі, а ціни на продукти промисловости такі високі, що треба було, приміром, продати мішок збіжжя, щоб леміша поладнати, а щоб купити собі сяке-таке взуття чи одяг — треба було спродати весь урожай, та й то б може не вистачило грошей.

Коли ж селянина спіткало нещастя — чи коні пропали, чи будівлі погоріли або-що, тоді вчорашній господар обертався на наймита. Але тепер шукати роботи він ішов не до пана-поміщика, у якого можна було прохарчуватися, а на зароблені гроші — де-що можна було купити; новий наймит ішов до нового пана — директора радгоспу. У нього можна було сяк-так прохарчуватися, але грошей заробиш стільки, що ледве зможеш поладнати чоботи, а коли виникає потреба ладнати й штани, чи сорочку, то місячного заробітку може й не вистачити...

Тим часом на його землі, яку він добув своєю кров'ю в революційній боротьбі, буйно росли... бур'яни, а в холодній хаті плакали обідрані й голодні діти...

От тоді то почали такі бідаки запитувати самі себе: “ За що ж ми боролись?”

А що б у своїх тривожних запитаннях вони не прийшли до небажаного для большевиків висновку — зробити революцію проти “найреволюційнішої” у всьому світі

совєтсько-большевицької влади, теперішні володарі почали придумувати для незадоволених віддушини.

Спочатку вони утворили комітети незаможних селян (КНС), де роздавали їм, мов тим жебракам, дрібні подачки, одноразово нацьковуючи їх на заможніших сусідів, мовляв: “Це вони, куркулі, винні в вашій нещасній долі”...

Та це не могло довго тривати. Не бажаючи утримувати за державний кошт досить численні групи незаможних селян, а, навпаки, щоб використати їх у своїх цілях, совєтська влада почала заганяти їх, мов тих овець, у колгоспи...

Тим часом заможних селян, яких не було знищено в період громадянської війни, большевики так прикрутили, що вони швидко побачили, до яких меж може розростатись їхнє господарство..., а середнього достатку хлібороб — просто розривався, щоб не бути зарізаним проклятущими “ножицями”.

З комунами большевикам не пощастило.

Що на початку своєї революції большевики подбали про те, щоб селян запровадити до колгоспів, які тоді вони називали комунами; вони ніколи не ставили собі завдання дати селянам землю, бо одноосібне селянське господарство це — болячка на їхньому тілі.

В своїй агітації большевики доходили до того, що обіцяли селянам у комунах утворити рай земний. Дійсні ж наміри та причин, що спонукали їх до організації комун, були зовсім інші.

Річ у тім, що зруйновані війною, а особливо большевицькою революцією, колишні поміщицькі маєтки, а тепер радгоспи задовольняли великі державні потреби на сільсько-господарські продукти лише в незначній мірі; з селян же натуральні податки доводилось брати зброєю. Інша справа з комунами: тут можна підїхати вантажними автомашинами і, не питаючись дозволу господаря, забрати врожай, мовляв, державі треба, а ви ж ,комунари, не проти совєтської влади, то хіба можете заперечувати проти цього; тим більше, що держава і землю вам дала, і посіяти допомогла і т. інш.

Комуни організувались на базі колишніх поміщицьких маєтків. До комуни змушені були йти колишні поміщицькі наймити, що хоч і могли дістати землю в одноосібне користування, так не мали тягла й іншого сільсько-господарського реманенту і, отже, не могли самостійно провадити своє господарство.

Намагання большевицької влада вже в той період загнати у комуни селян, які ще до резолюції самостійно господарювали не дали бажаних для неї наслідків. Селяни до “комуній” не пішли, справедливо вбачаючи в них свою тюрму, свої кайдани, повернення панщини. Примусити селян в той час піти до колгоспів большевики не могли, бо тоді ще режим їхній у середені країни належно не зміцнів, а зовні — натискав Петлюра, який стояв на захисті прав цих “гречкосіїв”; та й самі селяни, виведені з терпіння, часом брались до зброї проти влади, яка заганяла їх до “комуній”.

Так чи інакше, але в цей так званий період воєнного комунізму, основним постачальником сільсько-господарської продукції для держави було селянське господарство, що давало, чи принаймні за плямами влади мусіло давати 80–90% усієї с.-г. продукції, залишаючи в себе тільки голодну “норму”, а тоді й того менше.

Таке обкрадання селян призвело до того, що засівна площа почала змешуватись, а врожаї знижуватись; падала також кількість худоби та її продукційність. Подібне творилось і в інших галузях народного господарства.

Щоб уникнути катастрофи большевики змушені були запровадити так звану нову економічну політику (НЕП). У сільському господарстві нова економічна політика вимагала скасування продовольчої розкладки за якої всі залишки продуктів понад голодною нормою, селяни повинні безплатно віддавати державі. Замість продовольчої розкладки большевики тоді на чолі з Леніним встановили продовольчий податок. Ця система вимагала від господарства тільки певної кількості продуктів з одиниці земельної площі; решта продукції залишалась у повному й необмеженому користуванні господаря.

Можна собі уявити, як скреготав зубами Ленін, підписуючи декрета в цій справі. Бо й справді: селянин, цей “дрібний буржуй,” дістав право на вільне користування великою частиною наслідків своєї праці і отже ця частина, не попадає до большевицької кишені. Загнати ж селян у той час до комун не вистачало сили; до того ж небажання селян працювати на “комунію” призвело іще до більшого господарчого розладнання.

Тим-то большевики хочеш-не-хочеш, змушені були дати селянам перепочинок. А самі тим часом заходились зміцнювати свою диктаторську владу і, в першу чергу, — “караючий меч революції” — ЧеКа —ГПУ.

Отже цей перепочинок селяни дістали не по волі большевиків, але на перекір їх бажанням, під натиском політичних та господарських обставин.

Ці обставини змусили більшовиків відмовитись також (звичайно тільки на де-який час) від масової організації колгоспів.

Але большевики без колгоспів, як риба без води.

Большевики у спадщину від московських царів дістали майже повністю величезні простори в Європі й Азії, лише трошки обкраяні в західних своїх межах: поки вони запроваджували свої порядки в середині країни — від них відокремилися надбальтійські народи, польські області з частинами українських та білоруських земель, та Бессарабія. І проте ще залишалась державна територія, що дорівнювала приблизно одній шостій частині земної суші. Цей величезний простір треба було охороняти в середині від завжди незадоволених і неспокійних советських громадян, а зовні від усіх своїх сусідів... Тай не тільки сусідів!... Річ у тім, що скрізь, за винятком ССРСР, бідолашні люди в “страждають” і тільки під большевиками “блаженствують”. Отже треба цих “нешасних рабів капіталу” визволити. Для цього треба зорганізувати й утримувати Комінтерни. А це не дешево

діло!... За кордон не поїдеш баз грошей та ще й неодмінно золотих, особливо ж для такої справи, як готування всесвітньої революції. Та й у себе в Москві закордонних гостей не будеш годувати самою юшкою...

Коли ж ти підкопуєшся під основи існуючого ладу в інших країнах, то завжди можеш сподіватися, що тобі можуть дати такого штовхана, що й у Москві не знайдеш собі спокійного місця... Але знає кіт чиє сало з'їв... Через те, якщо не думаєш тікати, мусиш озброюватись. Озброюватись і ще раз озброюватись. Для продукування ж сучасної зброї потрібна добре розвинена промисловість.

От чому на XVII з'їзді Всесоюзної Комуністичної партії (большевиків), що відбувся в кінці 1927 р. в Москві було ухвалено: все господарство і все життя советських громадян підпорядкувати одній основній задачі, а саме: індустріалізації країни.

Дехто з наївних людей повірив большевицьким агітаторам, ніби індустріалізація сприятиме поліпшенню їхнього життя і побуту. Вони уявили собі, що на збудованих внаслідок індустріалізації підприємствах будуть виробляти одяг, взуття продукти харчування, будівельні матеріали і люди перестануть ходити голі і босі, перестануть завжди недоїдати, та побудують собі добрі житла, щоб не наживати в них хвороб; стануть освіченими і культурними...

Вони не знали, що не про добробут народу дбають большевики, а лише про готування до великої світової війни, в якій вони сподіваються завоювати цілий світ.

Але для індустріалізації потрібні кошти, кошти і ще раз кошти!.. Де їх узяти? Де знайти джерело для їх добування? Де знайти таку корову, щоб і годувати її можна було поганенько і молока з неї добувати як мога більше?...

І большевицькі пройдисвіти знайшли таке джерело, знайшли таку корову. Хліборобів, що батьки багатьох з них дістали волю навіть від царя та поміщиків іще 1861 року, большевики запрягли в ярмо, тільки тепер не панське, а своє — колгоспне.

Володарі найщасливішої в світі країни — ССРСР — знали, що саме колгосп є найзручніша форма для найповнішої експлуатації своїх рабів. Найпринадніше та найзручніше в ньому для большевиків те, що селянин-колгоспник не має права розпоряджатися ні продуктами своєї праці, ані навіть сам собою. А щонайменше двадцять мільонів колгоспників тільки на Україні можуть чимало зробити для рабської держави 20 століття — Союзу ССР.

От чому большевики так енергійно взялися за так звану суцільну колективізацію селянських господарств.

“Добровільна колективізація”.

Колективізація одноосібних селянських господарств була з боку большевицької держави актом насильства над селянами. Заперечувати це може тільки той, кому вона

була потрібна. А потрібна вона була тільки більшовикам. Селяни же про неї говорили своєю приказкою: “Гуртовщина — чортівщина, а гуртове — чортове”.

Це зовсім не говорить про те, що український селянин є такий індивідуаліст та себелюбець (егоїст), навпаки, життя та побут нашого селянина свідчать про те, що там, де він бачить зерно розумного й доцільного, там він шукає спілки з сусідами чи земляками, об'єднується для гуртового виконання тієї чи іншої роботи; допомагає людям, що потрапили в біду.

Історія свідчить, як українські “гречкосії” кидали свої рала та коси і брались за рушниці, щоб, не чекаючи наказу з гори, йти спільно проти спільного їх печенізького, хозарського, половецького, татарського, турецького, чи московського або польського ворога, який ішов на їх землю, як завойовник.

Ще в зовсім недавні часи українські селяни гуртувались у великі чумацькі валки, щоб їхати в далеку путь — чи то до Криму по сіль, чи то на Дін по рибу.

А коли будує хтось собі хату... Можна тільки милуватись, як купа жінок з веселим співом маже хату сусідці, і кожна при тому дбає, щоб не залишити жодної щілинки в стінах, щоб до хати не пробрався зимовий холод.

Або хто не бачив, як після жнив, там, де по селянських дворах гудуть молотарки, десятки людей дружно й сумлінно працюють на молотьбі сьогодні в одного господаря, щоб завтра перейти до іншого. І отак од двору до двору, аж поки золоте збіжжя не буде засипане в чисті і сухі комори господарів.

Можна було б навести безліч прикладів з давнього і недавнього життя українських селян, які свідчать про те, що вони високо цінять спільні дії, спрямовані на загальне, а тим самим, зрештою, і на своє власне добро.

Але будучи з діда прадіда хліборобами і добре знаючи умови сільсько-господарського виробництва український селянин яскраво уявляв собі, що в гуртовому (колективному) сільсько-господарському виробництві, окремі доцільні риси потопають у цілому морі всіляких недоцільностей.

Український селянин уявляв собі, що зв'язавши свою долю з колгоспом, він назавжди втрачав господарчу й особисту свободу й самостійність і що він перетвориться на советського наймита, позбавленого змоги виявляти свою ініціативу, спрямовану на якнайповніше використання багатих природніх дарів рідної землі.

Тому-то й намагався він принаймні відтягти час вступу до колгоспу, мовляв: може “вони” опам'ятаються й припинять руйнувати їхні господарства, що вони так тяжко дістались кожному селянинові. А може за кордоном знайдуться люди, що зрозуміють усю глибину горя селянського та допоможуть знищити насильницький советський режим.

Але тепер ніщо не перешкоджає більшовикам творити своє пекельне діло. З властивою для більшовиків діявольською підступністю та звірчою жорстокістю вони розпочали й послідовно здійснювали страшну трагедію українського народу — так звану суцільну колективізацію.

Мабуть ще не народився той історик, художник слова чи пензля, що зумів би відбити на полотні, чи на папері всі страхіння того заходу, що його большевики назвали соціалістичним наступом.

В мою задачу не входить тут давати докладну характеристику того періоду. Я обмежусь лише деякими його прикметами, що повинні дати хоч невеличке уявлення про способи “добровільної” колективізації господарів українських селян, свідком яких я був сам особисто, або чув од близьких мені людей, яким я не маю підстав не вірити.

Якщо добровільно селянин не захотів іти в ярмо — треба його загнати силою. Так вирішено було в Москві й це з усією послідовністю здійснювали московські ставленики на Україні.

Проводячи заготівлі сільсько-господарських продуктів комуністи почали, як самі висловлювалися, “доводити плян до двору”. На практиці це означало, що кого треба “зліквідувати, як клясу” (цеб-то фактично знищити), на того накладали непосильний хлібний податок. Оскільки його не можна сплатити продавши все своє добро, то у таких “неплатників” ніби по закону конфісковували все рухоме й нерухоме майно, а самих їх припроваджували до найближчої залізничної станції, набивали в вагони, мов оселедців у бочку, і везли кудись далеко від рідного села, рідного краю... Там скидали в відкритому степу або, частіше, в дикому лісі, де люди гинули від холоду, голоду і хвороб.

Коли й хто розшукає могили сотень тисяч українських людей, що загинули на соловецькій каторзі, в північних московських лісах, в пустелях Казахстану, в забутій Богом і людьми Колимі.

“Ширака страна мая радная, —
Многа в ней лесоф, полей і рек,
Я другой страни такой не знаю,
Где так вольно дишит человек...”

співали комуністи. А тим часом скрізь і всюди на широких північних диких просторах новітньої Росії — СРСР — гинули в неволі люди української землі.

Разом з “розкуркуленими” забирали й усіх його членів родини, невиключаючи ні дряхлих стариків, ані немовлят. Це робилось здебільшого в зимовий час і коли хтось не виходив з хати, заявляючи: “ Умру в ній, бо вона мені рідна”, тоді забирали малих дітей з рук матері й кидали їх, мов цуценят, у сніг. Тоді, щоб урятувати немовлят, мати мусіла перейти поріг рідної хати й попрощатися з нею навіки.

Спочатку хлібозаготівлі проводились ніби у зв’язку з потребою допомоги голодуючим на півдні України, яких господарства ніби постраждали від посухи. Оскільки ж скоро стала відома вся брехня цього твердження, перестали про це згадувати, а просто забирали ніби лишки хліба (фактично — останній шматок хліба з рук голодного).

Щоб убити силу спротиву селянства треба остаточно підірвати його господарчу міць: якщо не допомагав “план” хлібозаготівлі, бо свій хліб увесь було здано, а купити не можна тоді придумано фінансові позики. Були випущені позики індустріалізації та зміцнення сільського господарства. Для виконання їх було також запроваджено “плян до двору”.

Ніхто й не намагався при цьому враховувати спроможність платника; мало говорилось про добровільність. Навпаки, наміченим жертвам індустріалізації та колективізації нарочито визначались непосильні пляни-норми. Не виконуєш?!. “Справедливий”, скорий суд і ... туди, куди раніш засилали тільки злодіїв.

Щоб умотивувати потребу позик говорили спочатку про будівництво величезної гідроелектростанції на Дніпрі (Дніпрогесу), яка дасть також змогу підносити врожаї шляхом зрошення. Та, коли за підрахунками обізнаних людей було встановлено, що на величезні суми позик можна побудувати десятки Дніпрогесів, тоді перестали про це говорити, а просто вимагали грошей.

Крім сільськогосподарського податку, страховки та позик грошей, вимагали на МОПР, ОсоАвіахем, Автодор, ОЗЕТ, Червоний Хрест і т. інш., і т. д. (див. на звороті) Але цього замало! Ненажери придумали ще так зване самообкладання. Як показує сама назва, річ тут іде ніби про те, що громадяни самі з власного почину встановлюють і сплачують якийсь податок на задоволення громадських потреб. Фактично ж це був іще один із видів грошового податку з селян, придуманий большевицькою державою.

Людині, що не зазнала сама, або не була живим свідком терористичних метод впливу на своїх підданців, здається неймовірним усе те, що відбувалось у той страшний час у “найвільнішій” країні світу. Бо така людина не розумів потреби в терорі з боку влади проти своїх громадян, що не зробили ніякого злочину проти неї. Але ж большевицький режим — це явище особливе, виняткове і, отже, для його встановлення й підтримання потрібні і заходи особливі, виняткові.

Справді. Большевики, як ніхто в світі мусіли запрягти в колгоспне ярмо мільйонові маси селянства, а пізніше — забезпечити спокійну й дисципліновану працю у цьому ярмі. Але ж оскільки цього не можна домогтися добровільними методами — треба вдаватись до насильства.

Отже, “розкулькуючи” частину селян і спроваджуючи їх туди, де Макар телят не пас, большевики били двох зайців: фізично винищуючи ніби своїх класових ворогів (заможних селян), вони тим самими залякували інші менш заможні шари селянства так, що ті мусіли іти за першими-ліпшими наказами їх. Вони мусіли “добровільно” йти до колгоспів. Бо — не йдеш до колгоспу — тобі відкрита дорога слідом за куркулями, а там — кінець тобі, не тільки “як клясі”, але й як живій істоті.

І проте не перевелись серед українських селян чесні й прямі люди. Були такі з селян середнього й нижчого достатку, яких сумління не дозволяло мовчати. Вони голосно вказували на це представникам комуністичної партії та советської влади або тихо не виконували їх наказів і попадали за це до категорії “підкуркульників”. Цей новий термін винайшли большевики і застосовували також його до всіх непокірних незалежно від соціального стану їх. Але в родині не без виродка: знаходились окремі люди в КНС, яких завидки та большевицька “подяка” штовхали на виступи проти своїх сусідів, навіть рідних.

Большевики не дурно знають формулу: мета виправдує засоби. Терор дав їм добрі наслідки: селяни почали записуватись до колгоспів. Після цього, хто повірить їх брехні, ніби вони і розкуркулювання здійснювали на базі колективізації, а не навпаки.

Але не скрізь і не повністю згадані вже способи давали змогу загнати середняків та незаможників до колгоспів. Селяни пробували упиратися, мовляв: “Будь, що буде”. Через це колективізатори почали застосовувати інших засобів.

Про людське око постанову селян про організацію колгоспу треба було виносити на загальних зборах. Отже, в той час (1928-30 рр.) всюди по Україні засідали. Спочатку засідали вечорами (як звичайно у добрих людей по селах водиться), а коли вечірні засідання нічого не допомагали, почали засідати від раннього ранку до пізнього вечора. І коли хтось із присутніх на зборах мав потребу вийти з приміщення, де відбувалися збори, то голова зборів (звичайно довірений районної або й вищої комуністичної установи) суворо запитував: “Куди йдеш?!.. Зборів покидати не можна! Подавай заяву до колгоспу, тоді можеш іти...” і бідолашний “вільний” громадянин СРСР мусить сидіти далі...

Але коли й такі безперервні збори не допомагали, то почали влаштовувати вночі. Тільки-но люди поснуть, як чують вигукує під вікнами: “На загальні збори!..” Тут томили людей до ранку. І коли саме людину сон одоліває, а присутні на зборах куняють, голова ставить питання про організацію колгоспу на голосування: “Хто проти?” — запитує сонних. Звичайно ніхто не підіймає руки, бо вимучені довгою безсонною ніччю, люди втрачають здібність як слід володіти собою; до того ж голосувати проти бажання посланого згори означало б накликати на себе біду. І таким чином загальні збори “одногосно” виносили постанову про те, що вони всі добровільно погодились зорганізувати сільсько-господарську артіль і назвати її ім'ям “мудрого батька і товариша” Сталіна...

Але ж чому селяни так легковажно ставились до загальних зборів, на яких вирішувалася доля їхніх господарств і власна їхня доля? — запитає хтось недостатньо обізнаний з большевицьким стилем роботи. Для обізнаних відповідь цілком зрозуміла: не в постанові справа, бо й без неї селяни однаково були б у колгоспі. В даному разі мала значення не постанову сама по собі, а лише техніка ведення зборів: вона свідчила про суворе рішення комуністичної партії загнати селян у колгоспи, мов худобу до загороди...

Але не скрізь однакові методи застосовували большевики в цій справі. Тут кожному з них, кожному іншому активістові, давалось широке поле для розгортання його власної ініціативи!

Я розповім лише про два мені самому доб-ре відомих приклади.

В с. Л. біля Харкова комуніста Г. партійна організація зобов'язала чого б то не коштувало зорганізувати колгосп, інакше в нього відберуть партійного квитка, що його насмішкувато називали хлібною карткою, бо цей і квиток давав право обнімати “хлібні” місця роботи.

Всіх способів випробував цей большевицький посіпака, бо розумів, що річ іде про його власну шкуру: і, наскільки вмів лагідно вмовляв селян іти до колгоспу (бо тепер комуністи мала справу не з “куркулями”, а з своїми спільниками та попутниками —

незаможниками та середняками), і підсовував їм шматки паперу, щоб написали заяву про добровільний вступ до колгоспів, і “підкуркульниками” називав, погрожуючи послати їх слідом за куркулями, і загальними зборами виморював до втрати людьми свідомості... Ніщо не допомагало! Тоді він “винайшов” такий спосіб. Скликав “загальні збори” в невеличкій селянській хаті, звелів запалити піч і, коли ще паливо не згоріло повністю, звелів закрити димар, а одноразово міцно зачинив вікна й двері і поставив сторожу, щоб не дозволяла нікому виходити з хати. Скоро люди, звичайно, почаділи. От тоді то представник комуністичної партії та й “найдемократичнішої” в світі совєтської влади почав викликати до окремого кабінету тих, хто хоче “добровільно” вступити до колгоспу. Людина, звичайно, давала свій підпис під заготовленою раніш заявою про її “добровільний” вступ до колгоспу, аби тільки не повертатися знову до чадної хати...

Сусіднє з Л. село В. належало до передових, “найреволюційніших” сел цілого району: воно перше забрало в часи революції панську землю. Та не довго довелось користуватись благами большевицької революції, надійшов час розплачуватися за неї большевицькій державі — треба йти до колгоспу.

Але селяни, як колись одностайно йшли за большевиками, так тепер одностайно не хотіли давати свою шию в колгоспне ярмо, бо розуміли, що в такому разі вони мусять віддати до колгоспу не тільки колишню панську землю, але й попрощатись з своєю власною, заробленою своїми мозолями або придбану ще їхніми дідами-прадідами.

Довго селяни не йшли до колгоспу! Довго також большевики не хотіли натискати на них “як слід”. Та не могло так продовжуватись без кінця. Тепер комуністи мали силу і зуміли дати собі раду з учорашніми своїми товаришами.

Якщо не зуміють чогось зробити рядові большевицькі посіпаки тепер можна використати послуги ГПУ. Так було й зроблено. З’являється в селі знову призначений на працю якийсь ветеринарний лікар. Під час візитів селян, він, розпитуючи про їхнє життя, висловлює своє незадоволення совєтським режимом, радить селян не йти до колгоспу. В такий спосіб він складав описок “ворогів народу”.

“От добру людину в селі ми маємо”, — казали селяни. — “Хоч одна спасенна душа співчуває нам у біді”.

І от одного разу “лікар” скликає в лісі збори таких однодумців. Їх набралось п’ятдесят два (з трьохсот господарів села), починав промовляти до розуму й серця “Доки ж, мовляв, терпіти? Треба боронити себе!...”

Та селян тоді не треба було агітувати, вони готові були зважитись на все, про що голосно і заявили на цих зборах, а тим часом їх обступили в кашкетах з синіми макушками та червоними околицями. То був загін гепоушників (енкаведистів)...

Селян було заарештовано і вислано до Уралу...

Минуло кілька літ. Я зустрів одного з учасників тих фатальних для багатьох зборів; то був каліка з відмороженими руками і ногами. Про своїх товаришів він нічого не знав, зате він бачив того самого “лікаря”, він ходив на волі...

Після цього “інциденту” решта селян незабаром “добровільно” записалась до колгоспу...

Описане тут не є поодинокі випадки: не є зловживання або помилка місцевої влади, як дехто думав. Це большевицька система. Це — справжній советський режим!...

Вступаючи до колгоспів селяни повинні були здати всі засоби виробництва (землю, коней, волів, сільсько-господарські машини й знаряддя, посівне зерно тощо). Оскільки ж 99 із 100 селян розглядали колективізацію, як закріпачення, як повернення давно забутої панщини, можна собі уявити, з яким настроєм, з яким болем у серці розставались вони з своїм майном, що його здобували вони та їх батьки в поті лица свого...

Я бачив як селянин прощався зі своїм другом-конем... Він не плакав... Ні!. Цього не скажеш словами... Він пустив його в чисте поле, і прощаючись тільки сказав: “Нехай вже я... Будь хоч ти вільний”...

На самому початку періоду суцільної колективізації большевики, щоб не залякати селян колгоспами, в багатьох випадках організовували так звані Товариства Спільного Обробітку Землі (СОЗ'и). В СОЗ'ах не вимагалось усупільнення засобів виробництва, лише виконувались спільно найважливіші виробничі процеси (оранка і посів, збирання врожаю, молотьба тощо). Урожай спочатку повністю розподілявся поміж членами товариства пропорціонально земельній праці кожного з них. Така форма об'єднання не залякувала селян і чимало з них, особливо безкінних, ішли до СОЗ'ів без особливого примусу.

На той час, щоб полегшити селянам прийняти важке рішення про вступ до СОЗ'ів, большевицька влада спромоглася деяким товариствам спродати трактори. З часом, в міру збільшення кількості тракторів та одночасного зменшення живого тягла, були утворені Машиново-Тракторні Станції (МТС), які почали виконувати основні сільськогосподарські роботи і таким чином відштовхували селянина від його землі, що її перед тим у СОЗ'і він почав обробляти спільно з своїми односельчанами. Конкурувати селянам з МТС було не легко, і вони лише констатували, як поволі перед ним зачиняється тяжка брама колгоспної тюрми.

Щоб не потрапило їхнє добро до рук новітніх панів-комуністів селяни зважувались на жажливі для інших нормальних умов злочинів: вони знищували сільсько-господарський реманент, який мав піти для спільного користування в колгоспі.

В той час, поруч з колективізацією та іншими державними й громадськими заходами, більшовики приділяли пильну увагу збиранню металічного лому (брухту), бо посилено готувались до війни. От чому тоді на склепах Товариства “Утильсировина” серед металічного брухту спостережлива людина могла бачити цілком придатні до роботи косарки, плуги, рала тощо. Такому знищенню народного багатства сприяло й те, що завідувачі склепів (звичайно члени комуністичної партії) намагались виконувати й перевиконувати свої промфінпляни і тому приймали від своїх клієнтів усе без розбору. Разом з тим селяни охоче здавали все, за що можна було б виручити бодай невеличку суму грошей, мовляв: “З поганої собаки хоч клочок шерсти”...

Але найтяжче колективізація відбилась на тваринах. Їх треба було поставити в колгоспні стайні, коровники тощо. Отже, після того, як большевицькі поневолювачі так чи інакше добивались згоди громади на утворення колгоспу — заіржали на селі коні, заревли воли і навіть корови, замичали телята, замакали вівці і навіть закудкудахкали кури... Бо й вони, здається, відчували все лихо, що чекає на них у колгоспі...

Пройшов короткий час і в колгоспах без корму і належного загального й ветеринарного догляду почали гинути тисячі тварин.

В той час офіційно утворювалась лише одна форма колгоспу — сільсько-господарська артіль статут якої говорив, що усуспільнювати належить тільки засоби виробництва. Але серед різних уповноважених від партійних організацій, а особливо серед місцевих партійних і непартійних большевиків, навряд чи були люди обізнані з такими елементарними поняттями з економічної науки як “засоби виробництва”. Тим-то вони при мовчазній згоді спеціальних уповноважених від високих комуністичних установ, тягли, гнали, забирали, везли з дворів, а то й з хат, усе, що під руку попадало. Вони не зовсім безпідставно міркували, що селянин, позбавлений не тільки засобів виробництва, але й засобів до життя, швидше піде шукати собі порятунку в колгоспі. Справді, селянинові, який перетворився тепер на жебрака, нічого не залишалось, як тільки йти до колгоспу, де його земля, кінь, віз і все, до чого він прикладав свої руки і що давало йому засоби до існування.

От серед такої непевности за завтрашній день, за свою долю і долю своїх дітей, жило українське селянство у так званій період соціалістичного наступу.

Але рано на весні 1930 року там, де знайшлись перші хоробрі, чи там, де большевицькі комісари дали більше себе відчути, почався несподіваний ніким, справді стихійний, протиколгоспний рух. Ініціатором його були селянки, ці найбільш господарні та найбільш ощадні члени селянських родин, що більше, ніж хто інший знають ціну кожній господарчій дрібниці, яка, проте, в сумі з іншими складає основи добробуту родини. Селянки більше ніж хто інший передбачали, що зі зруйнуванням їхніх господарств, настає для їх родин час злиднів з усіма їх сумними наслідками.

Вони зі сльозами радості й одноразово злості на очах гнали з колгоспних дворів додому своїх корівок, забирали зерно, птицю (якщо вона в колгоспі ще не подохла) і т. інше і таким чином не залишаючи від своєї колгоспної тюрми каменя на камені. Вони плекали смутну надію, що може на тому закінчиться усуспільнення їхніх господарств. Де-хто наївно думав, що взагалі все, що робилось тоді на селі, то була вигадка місцевої влади. Таку думку поширювали вищі інстанції, тим самим одводячи удари розлютованих селян на голови дрібних “пешок”.

Жіночий рух що день, то більше поширювався й поглиблювався; він перекидався від села до села, від краю й до краю по всій Україні і навіть за її межі, набираючи все більш гострих форм. В багатьох випадках селянки не обмежувались руйнуванням колгоспів, але обрушувались на большевицьких агентів, били, а іноді й убивали їх.

Селяни поглядали на це збоку та вичікували дальшого розвитку подій, бо до них большевицькі сатрапи завжди застосовували більш жорстокі заходи, аніж до жінок.

Тоді-то й з'явилась стаття “мудрого батька” Сталіна під назвою “Запаморочення від успіхів”. У ній він не говорив, що не треба заганяти силоміць селян у колгоспи. Він злегенька сварив тільки своїх соратників за те, що вони не досить “гнучко”, не досить “чисто” виконували його вказівки. Він “забув” тільки в тій статті сказати, що коли-б селянки не зважились так гостро протестувати проти большевицького насильства, то можна було б і курку й подушку зарахувати, до засобів виробництва...

Так чи інакше, але цей справді, стихійний, рух селянок, що завдяки недрімаючому окові ГПУ, не мав проводу, в скорому часі був зліквідований. Цьому допомогли міжнародні обставини, що тоді надто сприятливо складалася для большевиків, а не для дійсних заступників дійсних прав українського народу. Так селяни остаточно опинилися у колгоспній неволі. А десятки тисяч учасниць протиколгоспного, а отже і протисоветського, руху пішли до тюрем та на заслання. Я бачив ці сумні походи серед весняного болота і саме в Брацлавському повіті на Поділлі... Забути те може тільки той, хто носить у грудях камінь замість серця...

Тут не було “куркульок”: вони були вже давно десь далеко від свого рідного краю. Тут тепер верхові гепеушники підганяли не їх, а середнячок, біднячок і навіть батрачок.

Найтрагічніше ж в цьому те, що серед арештанток були й ті, які прикладали свою руку до “розкуркулювання” і в такий спосіб ніби прокладали собі шлях до советської тюрми...

А може серед них були і матері тих, хто 1919 року стріляв нам у спину...